

алгоритмам дій, ухвалювати рішення про необхідність змінювати, коригувати первісний план дій. У військовослужбовців НГУ групи 2.1 ситуація дещо інша. Негативно оцінюючи свій досвід участі у бойових діях, вони відмовляють собі в можливості прогнозувати ситуацію розвитку бойових дій і «вимушені» діяти за обставинами (відмовляючись собі в можливості здійснювати цілепокладання у складних умовах).

ТВЕРДОХЛЄБОВА НАТАЛЯ ЄВГЕНІВНА,

*ст.викладач кафедри «Безпека праці та навколишнього середовища»,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»*

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ У СКЛАДНИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Сучасні соціально-економічні проблеми вимагають від фахівців мобілізації адаптаційного потенціалу та диференційованого вибору стратегій пристосування до навколишньої дійсності. Опрацьовуючи саме цю сторону питання, треба сказати, що головним інструментом держави для створення безпеки населення виступає титанічна робота правоохоронних органів та загалом сектору державної безпеки, що в свою чергу є одним з найважливіших та самим дієвим шляхом до розвитку свободи та демократії в суспільстві.

Професійна діяльність у сфері правоохоронних органів є такою ж працею, як для більшості громадян їх робота. Виконання своїх професійних обов'язків правоохоронцями часто здійснюється у конфліктних, емоційно виснажених умовах, нерідко пов'язаних з прямою небезпекою для життя.

Праця – це процес здійснення людиною розумових і фізичних зусиль для одержання корисного результату в задоволенні своїх матеріальних і духовних потреб; процес перетворення ресурсів природи в цінності та блага, що здійснюється людиною під дією як зовнішніх стимулів (економічних та адміністративних), так і внутрішніх спонукань.

У першу чергу, до соціальних та психологічних аспектів професійної діяльності сфери правоохоронних органів відносять важкість та напруженість праці. В контексті нашої теми необхідно більш детально зупинитися на другій характеристиці – напруженість праці.

Напруженість праці – характеристика трудового процесу, що відображає навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуття та емоційну сферу працівника. Несення служби правоохоронцем нерідко відбувається в ситуаціях з непередбачуваним результатом, характеризується недостатньою визначеністю рольових функцій, психічними і фізичними перевантаженнями, необхідністю спілкуватися з найрізноманітнішими верствами населення і вимагає від працівника рішучих дій, а інколи і здатності піти на ризик. Беручи до уваги той факт, що прийняття важливих рішень в процесі виконання професійної діяльності часто відбувається в екстремальних умовах, можна зробити висновок, що правоохоронці перебувають під впливом психологічного чинника професії – стресу.

Для ряду професій, в тому числі для професій системи правоохоронних органів фактор стресу є супутнім, пов'язаним з переживанням психічної напруги в силу високої відповідальності за прийняті рішення. Екстремальні ситуації, що виникають в процесі службової діяльності правоохоронців, змушують їх приймати відповідальні рішення в умовах дії стресогенних чинників: дефіциту часу, браку інформації, небезпеки, підвищеної відповідальності за життя і здоров'я громадян тощо.

За певний період професійної діяльності у працівників цієї сфери формуються особливі моделі копінг-поведінки, що дозволяють ефективно боротися зі стресом в повсякденному житті і професійній діяльності незалежно від характеру і сили стресора, що дозволяють адекватно реагувати на численні стресові впливи професійної діяльності. Застосування певних особистісно і ситуативно-зумовлених копінг-стратегій дозволяє особистості якомога ефективніше адаптуватися до вимог ситуації, послабити або пом'якшити її, уникнути або звикнути до неї, таким чином погасити вплив стресу на організм [1].

Є.В. Ковтун у своєму дослідженні виділяє три стилі копінг-поведінки, які призводять до успішних результатів у стресових ситуаціях [2]. Перший стиль автор визначає як «Регулятивний копінг», коли особистість успішно виконує поставлені завдання в професійній діяльності завдяки тому, що в неї сформована потреба в усвідомленому плануванні діяльності. При виникненні непередбачених обставин особистість легко перебудовує плани та програми виконавських дій. У випадку, коли отримані результати не відповідають меті, особистість адекватно реагує на швидку зміну

подій у стресовій ситуації, корегує власні дії та успішно вирішує поставлену задачу.

Другий стиль визначений автором як «Авторитарний копінг». В цьому випадку авторитарний стиль реагування на стресові ситуації є найбільш оптимальним для досягнення успішності при виконанні завдання.

Третій стиль має назву «Раціональний копінг». Особистість продумує свою поведінку для розв'язання поставлених задач, використовує обережні дії. Людина здатна розробляти адекватну програму дій для досягнення результатів, які відповідатимуть поставленим цілям, а також виокремлювати найбільш сприятливі умови для досягнення мети.

Для формування ефективних моделей копінг-поведінки як показника професіоналізму необхідний теоретично обґрунтований підхід, практична підготовка і психологічний супровід поетапного навчання адаптивній копінг-поведінці і вмінню протидіяти негативним впливам стресових факторів в різних ситуаціях.

Отже, наявність психологічного аспекту у професійній діяльності фахівців в складних і екстремальних умовах повинна налічувати психопрофілактику професійного стресу, що буде передбачати навчання правилам ефективного подолання стресу і надання психологічної підтримки, формування ефективного особистісного і соціального копінг-ресурсу на всіх рівнях профілактичної роботи, включаючи формування потреби до постійного саморозвитку і особистісного росту. У сучасних умовах ця здібність є однією зі складових професіоналізму і в сучасних умовах є важливою при підготовці і перепідготовці працівників правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

1. Твердохлебова Н. Є. Адаптаційна готовність і копінг-поведінка правоохоронців на різних етапах професійної підготовки. *International independent scientific journal*. 2020. №19. VOL. 2. С. 52-55

2. Ковтун Е. В. Копинг-поведение как ресурс успешной деятельности в экстремальных условиях (на примере руководителей тушения пожара). *Ресурсы и антиресурсы личности в современных копинг-исследованиях* : материалы Всероссийской научн.-практ. конф. с межд. участием. Омск, 2012. С.134-137.

